

Aktuelt

Georgias roserevolusjon

Forhistorien og etterspillet

Indra Øverland
PhD og forsker
ved NUPI

22. november 2003 stormet den unge, karismatiske lederen Mikheil Saakasjvili gjennom dørene til det georgiske parlamentet og inn på verdens tv-skjermer. Bak seg hadde han titusener av georgiske borgere, som demonstrerte på Frihetsplassen og området rundt parlamentet. Ved sin side hadde han sine nærmeste medarbeidere og venner, som banet vei og beskyttet ham. Foran ham stod landets aldrende president, Eduard Sjevvardnadse, forfjamsset og omgitt av sine nervøse livvakter. I sin fremstrakte hånd holdt Saakasjvili en rose. Denne artikkelen tar for seg bakgrunnen for den politiske utviklingen i Georgia høsten 2003 og våren 2004, og ser deretter på veien fremover for landets nye ledelse.

Uavhengigheten

Da Sovjetunionen kollapset, ble Georgia en av de tre nye uavhengige statene i Sør-Kaukasus. Samtidig som dette dreier seg om en ganske ny stat – som i nyere tid bare har hatt en helt kort periode med uavhengighet mellom 1918 og 1921 – bygger den på lange tradisjoner. Landet ble kristnet allerede på 300-tallet og hadde sin storhetstid omtrent samtidig med vikingtiden i Norge.

I sovjettiden ble Georgia regnet som et av de stedene med høyest levestandard i unionen. Først og fremst hadde republikken sine naturlige fortrinn: høye fjell med gode muligheter for fjellvandring og skisport, hovedstaden Tbilisi, en av Sovjetunionens best bevarte historiske byer – samt en subtropisk kyststripe langs Svartehavet som egnet seg til strandturisme. Georgierne hadde en av de rikeste republikkene, det høyeste utdanningsnivået og takket være det lokale

jordbruket et utvalg ferske matvarer som de øvrige sovjetrepublikkene bare kunne misunne dem.

I tillegg var georgierne mer frittalende og hadde mindre autoritetsfrykt enn mange andre grupper. Dette kom blant annet til uttrykk i de utøvende kunstene, som ga uforholdsmessig mange georgiere deres levebrød. Da Rustaveli-teateret fikk dra på en sjelden utenlandsreise til Storbritannia, skal dets oppsetning av Shakespeares *Richard III* ha tatt publikummet i Edinburgh med storm på tross av at skottene ikke skjønnte et ord av hva de sa (Ascherson 2004). Russiske platecovere og rulletekster er fortsatt spekket med georgiske etternavn. Folk fra Vesten som greide å komme seg til Georgia i sovjettiden, mimrer fortsatt om sitt møte med disse usedvanlig frihetselskende sovjetborgerne og deres fulldekkede bord, livlige gemytt og skranglete Ladaer.

Det er mange forklaringer på denne friheten og kreativiteten. Noen mener at den skyldtes georgiernes iboende frihetstrang. Andre mener at det faktum at noen av Sovjetunionens første og mest brutale ledere, Josef Dsjugasjvili «Stalin» og Lavrentij Beria, kom fra Georgia, gjorde at andre fryktet georgierne og lot dem holde på med sitt. Det er også mulig at korrupsjonen og den uformelle økonomien var så omfattende at de sovjetiske myndighetene hadde lite kontroll over den kaukasiske republikken. Hvilken av disse forklaringene som har mest for seg, er vanskelig å si. I hvert fall følte mange georgiere at de ville få det mye bedre om de bare kunne løsrive seg fra Sovjetunionen og komme seg ut av Russlands skygge. Kun da ville det bli mulig for dem å realisere sitt fulle potensial. Dermed førte georgierne sammen med balterne an i Sovjetunionens oppløsning. I april 1989 kom det til åpne demonstrasjoner mot sovjetmakten i Tbilisi, og da myndighetene slo tilbake, ble minst 19 demonstranter drept.

Da Georgia fikk sin uavhengighet i 1991, var landet inne i en fase med radikal nasjonsbygging og valgte den nasjonalromantiske filologen Zviad Gamsakhurdia til president (Coppieters 2000: 21).¹ Han hadde kjempet for den georgiske saken under hele sovjettiden og hadde alltid snakket høyt og klart om Georgias storhet og lange historie, noe som appellerte til georgierne. Noen av folkene rundt ham snakket om landets andre etniske grupper som «gjester», noe de mange minoritetene satte mindre pris på (Ozhiganov 1996: 343). Gjestfriheten er en av de viktigste verdiene i Kaukasus. Men gjest-

1 Gamsakhurdia ble først valgt til formann i Georgias øverste sovjet i 1990, før landet ble uavhengig.

friheten er et tveegget sverd. Den kan brukes av verten til å kontrollere gjesten, som vanskelig kan stå imot vertens pågående tilbud. Den kan også brukes til å markere hvem som virkelig hører hjemme et sted og hvem som bare er på besøk.

Den georgiske etnosentrismen under Gamsakhurdia resulterte i motreaksjoner i form av ønsker om økt selvstendighet eller full uavhengighet blant minoritetene (Ozhiganov 1996: 343). Dette resulterte i kriger i Sør-Ossetia og Abkhasia. Volden bidro til en fragmentering av den unge georgiske staten (Zverev 1996, Birch 1995). Over 200 000 georgiere flyktet fra Abkhasia til andre deler av landet.

Et av de største problemene i Georgia har siden vært spenningen mellom georgisk nasjonsbygging og minoritetenes ønske om uavhengighet. Dette fenomenet er også kjent som matrjosjka-nasjonalisme, oppkalt etter de russiske tredukkene som er gjemt inni hverandre. Fenomenet består av en etnopolitisk kjedereaksjon. For eksempel: Georgierne frigjorde seg fra Sovjetunionen og det de så på som russisk overherredømme, abkhaserne følte seg ikke komfortable med det georgiske nasjonsbyggingsprosjektet og utviklet sin egen separatistbevegelse, de mange georgierne som bodde i Abkhasia, ville naturligvis ikke løsrive seg fra sitt fedreland når det endelig ble uavhengig, og motarbeidet dermed abkhasernes separatistbevegelse.

I Georgia fikk matrjosjka-nasjonalismen spesielt dramatiske konsekvenser. Landet inkluderer et etnisk-georgisk kjerneområde med Tbilisi i sentrum. Langs de fjellendte grensene i nord og sør bor det imidlertid en rekke minoriteter. I nordøst finner man den lille folkegruppen lesginerne, som også bor på den andre siden av grensen i Aserbajdsjan og i den russiske republikken Dagestan. Litt lenger vest holder kistinerne til, en gruppe tsjetsjenere som fikk tillatelse av georgiske myndigheter til å bosette seg på sørsiden av Kaukasusfjellkjeden på 1800-tallet. Neste minoritet er sørosseterne, som også bor i Nord-Ossetia på den russiske siden av grensen. Helt ut mot Svartehavet finner man abkhaserne. Langs Georgias sørgrense bor aserier i Kvemo-Kartli og armenere i Samtskhe-Javakheti. I tillegg bodde det meskhet-tyrkere på grensen til Tyrkia, men disse ble deportert av Stalin.² Sist men ikke minst er det georgiske kjerneområdet splittet mellom grupper med forskjellige dialekter, litt som

2 Til tross for omfattende press fra Europarådet og formelle garantier fra Georgia har georgiske myndigheter motsatt seg alle reelle forsøk på å la meskhet-tyrkerne vende hjem (Dehdashti-Rasmussen 2001: 5, Yunusov 2000: 42).

de norske landsdelene. Av størst politisk betydning i den postsovjetske perioden var mingrelene i sentrale vestlige strøk og de muslimske, men georgisktalende innbyggerne i Adsjaria, på grensen til Tyrkia ved Svartehavet.

Med Abkhasia og Sør-Ossetia utenfor sin rekkevidde var Tbilisi også ute av stand til å kontrollere de andre delene av landet. De landsdelene som ikke eksplisitt gjorde opprør, ignorerte likevel myndighetene i Tbilisi. Dette gjaldt både i Pankisidalen, hvor kistinerne og flere tusen nyankomne tsjetsjenske flyktninger var overlatt til seg selv, i Javakheti, hvor armenerne hadde de facto autonomi og i Adsjaria, som den korrupte og autoritære tidligere apparatsjiken Aslan Abasjidse gjorde til sin private eiendom. I perioder var det også borgerkrig mellom forskjellige etnisk-georgiske grupperinger som var uenige om hvordan de skulle forholde seg til minoritetene.

Redningsmannen

Da den tidligere georgiske apparatsjiken Eduard Sjevardnadse vendte hjem fra Moskva i 1992, ble han hyllet av massene i Tbilisi, der mange håpet at han skulle løse problemene som hadde oppstått under Gamsakhurdia. Han var også populær i utlandet. I løpet av sine fem år som Sovjetunionens utenriksminister hadde han opparbeidet seg et godt rykte i Vesten, hvor han ble sett på som en nøkkelperson i Tysklands gjenforening og Sovjetunionens relativt fredelige oppløsning.

Mellom 1995 og 1997 greide Sjevardnadse å fryse separatistkonfliktene og stabilisere økonomien (Nodia 2000: 188, 196), men i 1998 snudde utviklingen igjen: Sjevardnadse ble utsatt for flere attentatforsøk, FN-ansatte ble kidnappet, deler av forsvaret forsøkte å gjennomføre statskupp, statskassen ble tømt for å tilfredsstille misfornøyde internflyktninger fra Abkhasia og den økonomiske augustkrisen i Russland undergravde Georgias viktigste eksportmarked.

For den georgiske befolkningen var Sjevardnadses styre ti år med skuffelse og nedtur. Lite ble gjort for å bedre situasjonen til de internt fordrevne fra Abkhasia. Strøm- og vannforsyningen fortsatte å kollapse med jevne mellomrom i hovedstaden. I noen deler av landet ble nettet aldri reparert. Korrupsjonen var ekstrem. Georgia var på 124. plass i Transparency Internationals globale indeks over korrupsjon, lavest av alle de postsovjetske statene med unntak av Tadsjikistan og Aserbajdsjan, som fikk samme plassering (Transparency International 2003). Det var stadig brutale ran, også av

utenlandske forretningsfolk, turister og bistandsarbeidere. Store deler av befolkningen levde i fattigdom, og flere hundre tusen georgiere utvandret til Russland på jakt etter arbeid.

Georgia var blitt den største postsovjetiske skuffelsen. Sammen med Tadsjikistan var Georgia kanskje den mest kaotiske av de tidligere sovjetrepublikkene. Imidlertid var det få som hadde store forventninger til Tadsjikistan da landet mer eller mindre ble kastet ut av Sovjetunionen. Med Georgia var det annerledes; det var ventet at georgierne skulle gå inn i en ny økonomisk og kulturell storhetstid.

I tillegg til den manglende forståelsen for sitt eget lands etniske sammensetning, hadde georgierne gjort to fatale feilberegninger i forholdet til Sovjetunionen. Den ene gjaldt energi. I motsetning til Aserbajdsjan, hvor Statoil har gjort store investeringer, har Georgia små påviste petroleumsreserver. Oljeselskapet Canargo borer etter olje i Georgia, men har foreløpig ikke gjort store funn. Som del av et Sovjetunionen der energi var grovt underpriset, hadde Georgia tilgang til billig olje og gass. Både georgierne og gjestene deres lot seg imponere av de friske tomatene og agurkene i sovjetepoken og overvurderte nok disse varenes potensielle betydning for et fritt Georgia, samtidig som de undervurderte betydningen av den billige energien. Den andre georgiske feilberegningen dreide seg om sikkerhet. Fordi georgierne ikke tok landets multietniske sammensetning i betraktning, undervurderte de sovjetstatens rolle som stabiliserende faktor.

Roserevolusjonen

Mot dette bakteppet av skuffelse og frustrasjon over Sjevardnads regimes styrket opposisjonen seg gradvis. Fra 2001 trådte tre dynamiske politikere frem som Sjevardnads viktigste opposenter. Den viktigste av de tre var Mikheil Saakasjvili. Det hevdes ofte at han studerte ved Harvard-universitetet i USA, noe som ikke er helt riktig. Han tok sin første grad i juss ved Kiev statsuniversitet i Ukraina og studerte så ved Columbia- og George Washington-universitetene i USA (Miller 2004: 18). Han hadde også et kort opphold på Institutt for menneskerettigheter i Oslo og har et diplom i menneskerettigheter fra Strasbourg (Kinzer 1998). Da han i 1995 ble kontaktet av Zurab Zjvania, som inviterte ham til å komme hjem og engasjere seg i georgisk politikk, jobbet han for et advokatfirma i New York (ICG 2003: 17). Saakasjvili ble justisminister i Sjevardnads regjering i 2000, men året etter gikk han av fordi han følte

at regimet ikke var villig til å rydde opp i korrupsjonen. Han ble deretter valgt til byrådsleder i Tbilisi og brukte sin nye posisjon som plattform for å fortsette kritikken av Sjevardnadse.

Zjvania studerte biologi på Tbilisi statsuniversitet frem til 1985. I 1988 gikk han inn i politikken som medlem av De grønne, som spilte en nøkkelrolle i Georgias uavhengighetskamp. Han var i opposisjon til Gamsakhurdia og gikk med i Sjevardnadses Georgiske borgerunion da denne ble dannet som sentrumsalternativ til Gamsakhurdias regime. Rundt tusenårsskiftet var han speaker i parlamentet, men gikk av i 2001 på grunn av konflikt med Sjevardnadse.

Den siste av de tre politikerne var Nino Burdsjanadse. I likhet med Saakasjvili studerte hun juss, først på Tbilisi statsuniversitet og senere på Moskva statsuniversitet. Hun ble valgt inn i det georgiske parlamentet i 1995 og har siden hatt en rekke viktige stillinger, inkludert som speaker i parlamentet og visepresident for parlamentarikerforsamlingen til Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa (OSSE). Burdsjanadse er en av Georgias mest populære politikere, og som kvinne er hun en sjeldenhet i et politisk landskap preget av testosteron.

Dette trekløveret har det til felles at de er vestorienterte og unge. I fjor høst var Burdsjanadse og Zjvania 39 år gamle, Saakasjvili bare 35. I mange sammenhenger vil det være mindre interessant å nevne utdannelsen til politikere, men i dette tilfellet hadde de unge politikere gjort lite annet enn å utdanne seg før deres politiske karrierer nådde sitt klimaks. De tre er del av en større gruppe georgiske politikere og samfunnsaktører som har oppnådd høye posisjoner tross sin unge alder. Presidenten i sentralbanken, Mikheil Tsjkvaseli, ble rekruttert fra det private næringsliv da han var 27 år gammel. Irakli Managadse var 30 og jobbet for Verdensbanken da han ble utnevnt til finansminister (Kinzer 1998).

Hele denne gruppen av unge, fremadstormende mennesker hadde en sterk følelse av at om bare de kunne slippe frem og ta over makten, så ville de greie å få Georgia på rett kjøl. Sjevardnadses viktigste motargumenter var at de var for unge og landet for vanskelig å styre. Hans motto var noe i retning av Ludvig 14s ord «après moi, le déluge» – «etter meg kommer syndfloden». Dette var et sterkt argument overfor den georgiske befolkningen, som nødvendig ville oppleve kaoset på 1990-tallet i reprise.

Etter hvert ble imidlertid misnøyen for stor. Saakasjvili markerte seg sterkt med sin kritikk av Sjevardnadse etter at han var gått av som justisminister i 2001, og han lå an til å gjøre det godt i parlamentsvalget 2. november 2003. Da valget ga seier til Sjevardnadse

og hans allierte gjennom omfattende manipulasjon og juks, kokte det over for Saakasjvilis tilhengere (OSCE 2004b: 1–2). I over to uker demonstrerte store folkemasser på Frihetsplassen og området rundt parlamentet i sentrum av Tbilisi. I enkelte perioder deltok titusener i demonstrasjonene (Sakevarishvili & Akhvlediani 2003). Opprørspolitikere ble utkalt for å holde styr på demonstrantene, men unnlot å gripe inn. Studenter som deltok i demonstrasjonene, ga politifolkene roser. Landets politi og væpnede styrker er underbetalte og i dårlig forfatning, så etter hvert begynte studentene å smøre matpakker til dem. Da det ble klart at politiet ikke ville gripe inn, bestemte Saakasjvili seg for å fullbyrde verket. Det var da han stormet parlamentet med en rose.

Utkastelsen av Sjevardnadse var først og fremst en velregistrert, nesten teatralisk, mediebegivenhet. Til tross for sin geostrategiske betydning for både Russland, USA, Tyrkia, Armenia og Aserbajdsjan, får Georgia sjelden oppmerksomhet i internasjonale medier. I løpet av 48 timer den 22. og 23. november ble videoklippene av demonstrantene på Frihetsplassen og Saakasjvili på vei inn i parlamentet vist gang på gang, time etter time, i to døgn. Årsaken til dette lå ikke bare i det som skjedde, men i det at det ble gjort gode filmopptak av hele begivenheten, og at disse var øyeblikkelig tilgjengelige via satellitt for de internasjonale tv-kanalene. I en verden hvor det viktigste ikke er hva som skjer, men om det blir tatt bilde av eller ikke – for eksempel tortur av irakiske fanger – var dette avgjørende.

I tillegg greide opprørerne å anvende symbolikk på en effektiv måte. Bruken av roser er allerede nevnt. Frihetsplassen og området rundt parlamentet var også av stor symbolsk betydning. Dette er det samme området hvor sovjetiske styrker skjøt og drepte 19 demonstranter i 1989. Det var også her Sjevardnadse hadde latt seg hylle av massene da han vendte hjem i 1992 for å løse problemene som hadde oppstått under Gamsakhurdia. Det ville være tilnærmet umulig å gi eller følge en ordre om å slå ned på demonstrantene her. Bildene av Saakasjvili med støttespillere som nærmest ble feid inn i parlamentet av demonstrantene, viste også på en tydelig måte at han representerte folket. Tv-seere over hele verden ble sittende igjen med et inntrykk av en ung og dynamisk leder som på fredelig vis og med bred folkelig støtte kastet en brutal diktator. Det hele fortonet seg som en klassisk, om enn fredelig, revolusjon i form av en fullstendig sosial og politisk omveltning.

Ser man bedre etter, var begivenheten imidlertid mer kompleks. For det første var ikke Sjevardnadse noen brutal diktator. Tvert imot

hadde han mye av æren for det som skjedde, selv om han motvillig ga slipp på presidentembetet. Takket være ham, var Georgia kanskje den postsovjetiske staten utenom Baltikum som hadde størst politisk frihet. Demonstrasjoner på Frihetsplassen var langt fra noe nytt. Nesten hver eneste dag de siste ti årene hadde noen stått der med bannere og ropt slagord for eller imot noe. Saakasjvili hadde fått benytte tv i beste sendetid opp til flere ganger i uken for å skjelle ut Sjevardnadse på det groveste – spesielt på opposisjonskanalen Rustavi 2. Når det en sjelden gang ble slått ned på tv-stasjoner eller andre medier, var det uklart hvem som stod bak, og virket mer som et resultat av kaos og kriminalitet enn politisk undertrykkelse. Landet hadde få eller ingen politiske fanger og minimal sensur av mediene. Ifølge rangeringen til Freedom House for 2001 hadde Georgia de frieste mediene av alle de postsovjetiske statene med unntak av Baltikum.

For det andre var ikke endringen så dyptgående som man kunne få inntrykk av. Da Sjevardnadse offisielt hadde gått av og Saakasjvili var blitt valgt til president 4. januar 2004, hadde ikke makten skiftet fra en sosial gruppe til en annen, den var bare overført mellom to generasjoner innenfor en smal georgisk hovedstadselite. Nino Burdsjanadse er datter av Anzor Burdsjanadse, en nær venn av Sjevardnadse, som brukte sin posisjon som høytstående byråkrat i sovjettiden til å skaffe seg store næringsinteresser og ble kjent som «brødkongen» (ICG 2003: 7). Noe av sin økonomiske makt brukte han til å støtte Sjevardnadses parti, Den georgiske borgerunion. Da Zjvania hentet Saakasjvili hjem fra New York, var det på oppdrag fra Sjevardnadse (Kinzer 1998). Zjvania var selv i mange år Sjevardnadses uoffisielle tronarving. Dermed er den unge ledertrioen på mange måter Sjevardnadses egne politiske barn, og Saakasjvilis regime representerer først og fremst en foryngelse og dynamisering av georgisk politikk. Det faktum at tv-bildene av stormingen av parlamentet og Sjevardnadses lite glamorøse avgang ble tatt av hans eget barnebarn, bekrefter også inntrykket av et ungdomsopprør (Ascherson 2004).

Den adsjariske lederen Aslan Abasjidses økende støtte til Sjevardnadse den siste tiden før han ble kastet, etter år med kranling og rivalisering, styrker ytterligere inntrykket av en konfrontasjon mellom generasjoner. Det er også interessant å sammenligne Sjevardnadse med Boris Jeltsin, som tilhører samme generasjon. Begge hadde lange karrierer i kommunistpartiet. Begge satt i politbyrået under Gorbatsjov. Begge spilte avgjørende roller som sterke, stabiliserende og pragmatiske figurer og gjorde mye for å hindre at Sov-

jetunionens sammenbrudd skulle utvikle seg til et blodbad, eller at kommunistpartiet kom til makten igjen. Begge holdt sine land sammen ved å la dem falle fra hverandre, med andre ord ved å tillate maksimal desentralisering. Begge mislyktes i å lede sine samfunn videre mot demokrati og økonomisk gjenreisning. En viktig forskjell mellom de to var imidlertid at president Jeltsin var alkoholiker og hadde dårlig helse. Paradoksalt nok kan det ha vært en fordel for Russland fordi det fremskyndet overgangen til en ny generasjon politikere med større handlekraft. Det har blitt sagt at det ikke var det Sjevardnadse gjorde som plaget georgierne, men det han ikke gjorde (Kinzer 1998).

Den nye presidenten tar fatt på arbeidet

Da et ekstraordinært presidentvalg ble holdt 4. januar 2004, var valgdeltakelsen over 80 prosent og Saakasjvili fikk mer enn 96 prosent oppslutning (Bochorishvili 2004, Smith & Akhvlediani 2004). Valget ble beskrevet som en stor forbedring fra tidligere valg i Georgia når det gjaldt demokratiske standarder og menneskerettigheter (OSCE 2004a: 1).

Etter presidentvalget var tiden kommet for å ta fatt på de virkelige oppgavene: kampen mot korrupsjon og arbeidet for å sikre landets enhet. De nye lederne satte i gang med stor iver. Sjefen for det nasjonale jernbaneselskapet, Akaki Tsikhaidse, ble hentet med helikopter fra sitt skjulested i Adsjaria med seks millioner amerikanske dollar på seg. En direktør i postbanken ble arrestert og anklaget for å ha underslått 250 000 amerikanske dollar som skulle til de internt fordrevne fra Abkhasia. Tidligere energiminister David Mirskhulava fikk hjerteinfarkt da han ble anklaget for å ha underslått seks millioner amerikanske dollar som skulle dekke elektrisitetimport (Ascherson 2004).

Det er relativt enkelt å arrestere noen mislikte medlemmer av eliten, og den første virkelige prøven kom ikke uventet i Adsjaria, hvor Abasjidse nå satt igjen som den fremste representanten for den gamle generasjonen. Det var også viktige økonomiske grunner til å trekke Adsjaria inn under Tbilisis kontroll igjen (Tsereteli 2004: 5). Med både Adsjaria og Abkhasia utenfor sin rekkevidde, satt de georgiske myndighetene tilbake med havnen i Poti, omtrent midt på landets svartehavskyst. Den er imidlertid grunn og kan ikke måle seg med dypvannshavnen i Batumi, hovedstaden i Adsjaria. Storparten av Georgias handel med utlandet går derfor gjennom Adsjaria, som nektet å betale skatt til Tbilisi. Korrupsjonen, som var om

mulig enda mer omfattende i Adsjaria enn i resten av landet, var også en bremse på Georgias handel og kontakt med omverdenen.³

På mange måter representerte Abasjidse regime i Adsjaria begge av Georgias største problemer på samme tid: Det sto både for omfattende korrupsjon og hindret konsolideringen av landets enhet. Kort tid etter at han ble valgt, begynte Saakasjvili å legge press på Abasjidse. Han forsøkte å besøke Adsjarias hovedstad Batumi uten forvarsel, men ble stoppet på den interne grensen til Adsjaria, hvor det ble avfyrt varselsskudd. Saakasjvili svarte med en blokadet av Adsjaria, hvorpå Abasjidse sprengte de tre viktigste broene som knytter Adsjaria til resten av Georgia. Situasjonen var betent og farlig. Selv om han ble latterliggjort i internasjonale medier og var mislikt av mange i Adsjaria og resten av Georgia, kommer Abasjidse fra en av landets fremste familier og hadde sterk støtte blant dem som tjente på hans regime.⁴ Saakasjvili fortsatte imidlertid det høye spillet og oppildnet frivillige organisasjoner i Adsjaria til å demonstrere mot Abasjidse. Til slutt ble presset for stort, og i likhet med Sjevardnadse måtte Abasjidse gå.

Saakasjvilis utfordringer

Seieren over Abasjidse styrket Saakasjvilis posisjon både nasjonalt og internasjonalt. Den viste dem som etter Roserevolusjonen fortsatt fryktet at han var for ung og uerfaren, at seieren over Sjevardnadse ikke var et engangstilfelle og at hans pågående, men ikke-voldelige fremgangsmåte kan være effektiv på lang sikt.

I korthet er Saakasjvilis strategi, slik vi har sett den anvendt

3 Undertegnede fikk selv oppleve korrupsjonen under en helgetur til Adsjaria i mai 2002. Det første som skjedde da jeg steg av nattoget fra Tbilisi, var at jeg ble arrestert av adsjarisk politi i sivil og innbrakt på den lokale politistasjonen, på tross av at alle papirene mine var i orden. Først etter å ha sittet i avhør og gjort det klart at jeg ikke hadde penger på meg til å betale en stor bestikkelse, ble jeg sluppet fri. Da jeg neste dag krysset grensen til Tyrkia, ble jeg avkrevd penger fem ganger. Den ene gangen gjaldt det et gebyr på rundt to amerikanske dollar som jeg fikk kvittering for og som virket legitimt. De fire andre gangene dreide det seg om forsøk på å presse meg for penger. Dels var det fattige soldater som mer eller mindre tigget om noen kroner til sigaretter, dels var det personer høyere opp i systemet som truet med at jeg aldri ville slippe inn i landet igjen hvis ikke jeg kom med en passende sum på flekken. På vei tilbake til Tbilisi ble minibussen jeg satt i, stoppet syv ganger og avkrevd penger av trafikkpolitiet, uten at det hadde skjedd noen lovovertrjedelse. Til slutt ble sjåføren så frustrert at han gikk løs på en politimann.

4 Aslan Abasjidse kommer fra en slekt av aristokrater som går tilbake til 1400-tallet. Bestefaren var speaker i Georgias første parlament i den korte uavhengighetsperioden fra 1918 til 1921. I sentrum av Tbilisi er det en gate som bærer hans navn.

overfor både Sjevardnadse og Abasjidse, bruk av media, ungdomsorganisasjoner og demonstrasjoner for å legge psykologisk press på opposenter. Dette er gjort på en måte som skaper et crescendo av økende press. Til slutt har crescendoet gått over i pragmatisme, som har gitt opposentene mulighet til å trekke seg tilbake. Både Sjevardnadse og Abasjidse lever fortsatt i beste velgående, den ene i Georgia og den andre i Moskva.

Strategien var spesielt effektiv overfor Sjevardnadse, fordi han i utgangspunktet var støttet av Vesten og selv brukte vestlig diskurs om menneskerettigheter og demokrati for å rettferdiggjøre sitt styre. Dermed var han fanget av sin egen diskurs, og Saakasjvili kunne hamre løs på ham med all sin retoriske kraft. På dette viset har Roserevolusjonen vært en sterk katalysator i det Thomas Risse og Kathryn Sikkink (1999: 19) har beskrevet som «spiralmodellen». Denne modellen går ut på at regimer blir fanget opp i internasjonale diskurser om menneskerettigheter og demokrati, som de så blir presset av lokale frivillige organisasjoner og internasjonale aktører til å følge opp.

Vladimir Socor (2004) har foreslått noe han kaller «3D-strategien» for å beskrive separatistkonflikter i det postsovjetiske området. De tre D-ene står for demokratisering, dekriminalisering og demilitarisering. Utdypet og tilpasset Georgias spesifikke situasjon innebærer dette følgende sekvenser:

1. Gjennomføre demokratisk opprør mot Sjevardnadse
2. Konsolidere den nye regjeringen
3. Rydde opp i korrupsjonen
4. Få kontroll over Adsjaria
5. Styrke økonomien (makroøkonomi, skatteinngang, direkte investeringer, arbeidsløshet)
6. Bedre kontakten med Abkhasia og Sør-Ossetia slik at de etniske minoritetene kan se selv at Georgia er attraktivt og ikke en trussel
7. Etablere og opprettholde et godt forhold til Russland
8. Forhandle frem løsninger med Sør-Ossetia og Abkhasia.

Til nå har Saakasjvilis regime fullført punkt 1 og muligens 2, tatt fatt på punkt 3 uten å fullføre det, og så hoppet videre til punkt 4. Dermed må han nå løse punkt 5 og 3 samtidig. Fremover vil det kreves betraktelig kløkt og tålmodighet for å fullføre de resterende punktene før man forsøker seg på punkt 8, løsning av konfliktene med Sør-Ossetia og Abkhasia. Suksessen i Adsjaria gir myndighetene

i Tbilisi et godt utgangspunkt for å takle punkt 6, styrking av nasjonaløkonomien. Hvis de går rett på punkt 8, er det imidlertid stor fare for at prosessen vil mislykkes. Hovedutfordringen nå er å være tålmodig nok og bevege seg gjennom denne sekvensen i riktig rekkefølge og med tilstrekkelig grundighet. Som en velinformert kommentator skrev: «I felt that Saakashvili had scarcely thought at all about the means to get to his goal. He might as well be rushing off to climb the 15 000 feet of Mount Kazbegi in a pair of Gucci moccasins» (Ascherson 2004).⁵

Faremoment 1: revansjisme

I tillegg til den generelle risikoen for at hastverk undergraver Saakasjvilis regime, er det flere spesifikke faremomenter som kan hindre gjenreisningen av Georgia. Ett av disse er muligheten for at de unge lederne ikke bare har tatt fatt på Georgias mange problemer, men også bruker sin nyervervede makt til å gjøre opp gammel gjeld.

I forbindelse med kampen mot korrupsjon er det ikke bare et tilfeldig utvalg korrupte medlemmer av eliten som er rammet, men også flere personlige og politiske fiender av Saakasjvili og hans regime (Anjaparidze & Rutland 2004: 8). Avgjørelsen om å fjerne Abasjidse kan også forstås som en hevn for at han ikke støttet Saakasjvili under Roserevolusjonen.

I en tale 9. mai gikk Saakasjvili hardt ut mot Europarådets generalsekretær Walter Schwimmer (Anjaparidze & Rutland 2004: 8). Han kritiserte Schwimmer for å ha støttet Plamen Nikolov, Europarådets stedlige representant i Tbilisi, som Saakasjvili mente sviktet Roserevolusjonen da han oppfordret begge sider til å vise moderasjon da krisen over Adsjaria var på sitt verste (Smith & Sakevarishvili 2004). Dette kan indikere at de unge lederne er både hevngjerrige og lite flinke til å forholde seg til internasjonale institusjoner når disse kommer med annet enn ros og penger.

Til nå har de fått bred støtte fra internasjonale organisasjoner og vestlige land, både moralsk og økonomisk. Siden landet ble uavhengig, har Georgia fått over 1,3 milliarder amerikanske dollar i bistand fra USA og dermed vært av verdens største mottakere av amerikansk bistand per capita (ICG 2003: 5, Miller 2004: 13). Det er sannsynlig at regimet vil gjøre feil før eller siden, og at det inter-

5 Kazbegi er med sine 5033 meter et av de høyeste fjellene i Georgia og et av landets mest populære mål for fjellvandrere.

nasjonale samfunnet da vil være mer kritisk. Hvis ikke Saakasjvili og hans folk har evnen til å fordøye slik kritikk på en mer konstruktiv måte, kan det starte en negativ spiral hvor regimet og utenlandske aktører blir stadig mer skeptiske til hverandre. Det var nettopp dette som skjedde da Sjevardnadses regime gikk fra stor internasjonal popularitet til skuffelse.

Faremoment 2: autoritære tendenser

Siden Roserevolusjonen har demokratiet blitt svekket på flere måter. Maktkonsentrasjonen i presidentembetet har økt. Det er gjort flere endringer av grunnloven som oppfattes som tilbakeskritt i store deler av det sivile samfunnet, og som ikke har vært gjenstand for ordentlig debatt (Freizer 2004: 5). Saakasjvili har offentlig sagt at han ikke ser noe behov for en parlamentarisk opposisjon. Som en del av avtalen for å få posten som statsminister, har Zjvania måttet slå sammen sitt parti, De forente demokratene, med Saakasjvilis Nasjonale bevegelse (Anjaparidze & Rutland 2004: 8).

På tross av at Saakasjvili ble valgt med overveldende flertall, skal man være forsiktig med å slå fast at demokratiet er sikret i Georgia. En dobbel tommelfingerregel gjelder for etableringen av demokrati. Valg må tapes og makten gis opp fredelig av minst to grupper for at man skal kunne si at det er stabilt demokrati i et land. Det er relativt lett å ta makten når man er populær. Å gi den opp når man er mindre populær, kan være vanskeligere. I dette perspektivet har Sjevardnadse foreløpig gjort mer enn Saakasjvili for å bidra til utviklingen av landets demokrati. Hvordan en upopulær Saakasjvili vil oppføre seg, vet vi ikke.

Faremoment 3: Cuba-syndrom

På 1990-tallet fulgte Georgia en utenrikspolitisk linje som ligner på Cubas strategi overfor USA: Både Cuba og Georgia har pekt nese av sine mektige naboer i nord. Begge land har lagt vekt på prinsipielle og ideologiske forskjeller i større grad enn praktisk nødvendig. Cuba har nektet å gi tilbake eiendommer som tidligere tilhørte amerikanske borgere og ble konfiskert under kommunistrevolusjonen. Georgierne har gjort det klart at de ønsker at russiske militærbaser skal legges ned, og lagt stor vekt på sitt militære samarbeid med USA og Nato. For både Cuba og Georgia ville en mer pragmatisk fremgangsmåte og vilje til kompromisser bedre landenes situasjon betraktelig. Hvis georgierne hadde forsøkt å ikke fremstå som en

potensiell fiende av Russland, er det godt mulig at russerne ville ha støttet myndighetene i Tbilisi mot de separatistiske minoritetene i større grad. Med den cubanske strategien georgierne har fulgt til nå, har de blitt sittende igjen med både et fragmentert og skakkjørt land og russiske militærbaser.

En sammenligning med en annen av Russlands sørlige naboer kan kaste lys over Georgias veivalg. Mens Georgia har valgt å distansere seg fra og utfordre Russland, har Kasakhstan under president Nasarbajev fulgt en mer pragmatisk linje og satset maksimalt på samarbeid – på tross av at Russland på mange måter er en større potensiell trussel mot Kasakhstan enn mot Georgia. Mens russerne er en forsvinnende liten minoritet i Georgia, utgjør de en stor del av Kasakhstans befolkning, og russisk brukes like mye som kasakhisk. Kasakhstan og Russland har en felles og stort sett umerket landegrense på 6800 km, og har også måttet bli enige om en grense i en del av Kaspiahavet, hvor det er store petroleumsressurser. Kasakhstans pragmatiske tilnærming til alle disse spørsmålene gjør at landet faktisk står sterkere og har større reell uavhengighet enn Georgia i dag.

Saakasjvili ser ut til å forstå betydningen av å etablere et godt forhold til Russland og har lagt vekt på hyppig og positiv kontakt med Moskva. Samtidig taler han varmt for samarbeid med USA og integrasjon med Vesten. Hvilken linje han vil følge når interaksjonen beveger seg over fra diplomatiske bli-kjent-møter til substansiell samhandling, gjenstår å se.

Mye tyder på at Russland holder på å innta en ny strategi overfor Georgia og andre land i det russerne kaller «det nære utland». Denne strategien består først og fremst i å skaffe seg innflytelse gjennom de store russiske selskapene som kjøper seg opp i nøkkelbedrifter i Russlands naboland. Foreløpig har Saakasjvili uttalt seg positivt om denne utviklingen. Men det er vanskelig å forutsi hvordan russiske selskaper vil oppføre seg ved en eventuell ny politisk krise mellom Georgia og Russland, og hvordan den georgiske befolkningen og de georgiske myndighetene vil reagere. Faren er ikke liten for at en slik krise vil oppstå i forbindelse med georgiske forsøk på å løse den abkhasiske floken.

Faremoment 4: asymmetriske territorielle utfordringer

Saakasjvili har ved flere anledninger vist tegn til å innta en mer forsonlig holdning som kan åpne for en tilnærming til abkhaserne. I sin tale på Georgias uavhengighetsdag 26. mai tilbød han Abkhasia og Sør-Ossetia «spesiell status» og sa at det var nødvendig å bygge nye relasjoner på grunnlag av forståelse og vennskap. I samme tale ytret han noen fraser på ossetisk og abkhasisk, noe få andre georgiske politikere ville finne på å gjøre (BBC 2004). Dette er positive tegn som indikerer en vilje til forståelse og forsoning som vil være nødvendig om det skal være det minste håp om gjenintegrering av separatistområdene.

Faren er at Saakasjvili og den etnisk georgiske befolkningen til syvende og sist likevel ikke er i stand til å ta inn over seg forskjellene mellom områdene som ikke har villet underordne seg Tbilisis styre. Minoritetene har befunnet seg i Tbilisis blindfelt, og selv om den georgiske ledelsen nå er smertelig klar over behovet for å gjøre noe med statskonstruksjonen, spørs det om den fullt ut har skjønt forskjellen mellom Adsjaria og Abkhasia. Det er store forskjeller mellom de territorial-administrative utfordringene de georgiske myndighetene står overfor. Mens adsjarerne er etniske georgiere som i noen tilfeller er muslimer, er sørosseterne og abkhaserne atskilte etniske grupper med egne språk, og har lenge følt seg overkjørt av georgierne. I 1886 bodde det for eksempel 58 000 abkhasere og 4000 georgiere i Abkhasia. Da Sovjetunionen ble oppløst hundre år senere, var denne situasjonen snudd på hodet, og 240 000 georgiere, 93 000 abkhasere samt 165 000 russere, armenere og grekere bodde i republikken (Ozhiganov 1996: 350).

For georgierne har dette vært et ikke-tema. Neil Ascherson (2004: 48) har skrevet om georgierne som bodde og ferierte i Abkhasia: «If the visitors were aware of the Abkhazians at all, they thought of them as a picturesque race of free villagers, speaking a strange North Caucasian tongue and living up in the foothills». Mange georgiere har fortsatt vanskelig for å innse at det finnes en virkelig separatistbevegelse i Abkhasia eller Sør-Ossetia. Etter deres syn dreier det seg om en konspirasjon mellom Russland og små kriminelle grupper som har villedet de etniske minoritetene (Rondeli 2000: 48).

Dette synet ligger også under 3D-strategien til Socor, som er kjent som en av de største og dyktigste russlandshaterne: Bare man får fjernet autoritære elementer, rensket opp i de kriminelle miljøene og nøytralisert Russlands militære støtte, vil det være lett å løse

separatistkonfliktene. Problemet med dette synet er at det implisitt legger all skyld på en ekstern aktør, Russland, og ikke tar de lokale problemene på alvor. Russerne har utvilsomt spilt på forskjellige grupper i Sør-Kaukasus, men hadde det ikke vært for de lokale problemene som eksisterte i utgangspunktet, ville ikke dette ha vært mulig (Nodia 2000: 197). Uten Gamsakhurdia og det snevre og sjåvinistiske georgiske nasjonsbyggingsprosjektet ville antakelig ikke separatistkonfliktene gått over i kriger. Spørsmålet, som vi ennå ikke vet svaret på, er om Saakasjvili innerst inne tror at han bare må spille sine kort riktig overfor Russland og kanskje USA, eller om han virkelig forstår at han først og fremst må forbedre forholdet til abkhaserne og de andre minoritetene i landet. Det kommer til å kreve mer enn noen fagre ord til hans egne etnisk georgiske tilhengere i Tbilisi.

Veien videre

Georgierne har lenge vært viktige trendsetterne. De hadde fremtredende posisjoner innenfor kultur, vitenskap og politikk i sovjettiden. Den georgiske nasjonalbevegelsen og demonstrasjonen i april 1989 i Tbilisi var viktige skritt på veien mot Sovjetunionens oppløsning. I et slikt lys lover det som har skjedd i Georgia, kanskje bedre for resten av regionen enn for Georgia selv. Samtidig som det spekuleres i om Roserevolusjonen vil bli gjentatt i andre land i Kaukasus og Sentral-Asia (Pannier 2004, Hancilova & Devdariani 2004), er det fare for at feilene fra 1990-tallet gjentas og Georgia går inn i en ny nedgangstid med væpnet konflikt og kaos.

Det er uklart om det nye regimet fullt ut forstår forskjellen mellom Sjevardnadses ineffektive og uønskede regime i Tbilisi, Abasjidses korrupte og uregjerlige regime i Adsjaria og den tidligere kommunisten og historikeren Vladislav Ardsinbas separatistbevegelse i Abkhasia. Tatt i betraktning at landets unge ledere representerer den samme etniske og sosialt smale eliten som Sjevardnadse, bør man ikke vente seg for mye.

På den andre siden kan Georgias roserevolusjon bli et usedvanlig godt eksempel på retorikkens selvoppfyllende makt og det at bordet fanger i politisk diskurs, slik Thomas Risse og Kathryn Sikkink (1999) har argumentert. Sjelden har så mye og så sterk demokratisk retorikk blitt uttalt med så stor suksess, og det gir den stor kraft. Den kraften vil ha innvirkning både på spillerommet til Saakasjvilis regime og landets separatister. Befolkningen i Abkhasia og Sør-Ossetia har levd i fattigdom, uten anerkjennelse og med begrenset kontakt med omverdenen, unntatt Russland, i mange år. Hvis geor-

gjerne lykkes i å skape tilstrekkelig fremgang og åpenhet i resten av landet, kan det bli vanskelig for separatistene å stå imot. Saaka-sjvili har vist seg som en dyktig leder, og Sjevardnadse har tross sine svakheter satt et godt eksempel for ansvarlig lederskap.

Litteratur

- Anjaparidze, Zaal & Peter Rutland (2004) «Rose Revolution Raises Some Thorny Issues». *The Moscow Times* 24. mai (8).
- Ascheron, Neil (2004) «After the Revolution», *London Review of Books* 26(5): 3–9.
- BBC (2004) «Georgia Offers Peace to Regions», 26. mai. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3748837.stm>, nedlastet 28.05.04).
- Birch, J. (1995) «Ossetia: A Caucasian Bosnia in Microcosm», *Central Asian Survey* 14(1): 43–74.
- Bochorishvili, Ketii (2004) «New Georgian Leader Faces up to Challenges», *Caucasus Reporting Service* (213), 8. januar.
- Coppieters, Bruno (2000) «Western Security Policies and the Georgian–Abkhazian Conflict» i Bruno Coppieters (red.) *Federal Practice: Exploring Alternatives for Georgia and Abkhazia*. Brussel: VUB Press (21–58).
- Dehdashti-Rasmussen, Rexane (2001) «Historical and Present Problems and Proposals as to the Return of the Meskhetians to Georgia», paper presentert på seminaret *Conflict in the South Caucasus: Conflict Situation in Adjara, Javakheti and the Return of the Meskhets*, organisert av Peace Research Information Unit, Bonn, 15 januar.
- Freedom House (2002) *Annual Survey of Press Freedom 2002*. Oxford: Freedom House.
- Freizer, Sabine (2004) «Georgia’s Constitutional Amendments: A Setback for Democratization?», *Central Asia–Caucasus Analyst*, 11. februar (5–6).
- Hancilova, Blanka & Jaba Devdariani (2004) «The New Georgian Leadership’s Proactive Foreign Policy», *Central Asia–Caucasus Analyst* 14. januar (5–6).
- ICG (2003) *Georgia: What Now?* Brussel: ICG.
- Kinzer, Stephen (1998) «Modern Georgia’s Young Founding Fathers», *New York Times* 4. juni.
- Miller, Eric (2004) «Smelling the Roses: Eduard Shevardnadze’s End and Georgia’s Future», *Problems of Post-Communism* 51(2): 12–21.
- Nodia, Gia (2000) «A New Cycle of Instability in Georgia: New Troubles and Old Problems» i Gary Bertsch *et al.* (red.), *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*. London: Routledge (188–203).
- OSCE (2004a) *Georgia Extraordinary Presidential Election 4 January 2004*. Warsaw: ODIHR.
- OSCE (2004b) *Georgia Parliamentary Elections 2 November 2003: OSCE/ODIHR Election Observation Mission Report Part I*. Warsaw: ODIHR.
- Ozhiganov, Edward (1996) «The Republic of Georgia: Conflict in Abkhazia and South Ossetia» i Alexei Arbatov *et al.* (red.) *Managing Conflict in the Former Soviet Union: Russian and American Perspectives*. Cambridge MA.: MIT Press (341–407).

- Pannier, Bruce (2004) «Where Georgians See Roses, Regional Leaders May See Thorns», *RFE/RL* 28. november.
- Risse, Thomas & Kathryn Sikkink (red.) (1999) «The Socialization of International Human Rights Norms into Domestic Practices» i Thomas Risse, Stephen Ropp & Kathryn Sikkink (red.) *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Changes*. Cambridge: Cambridge University Press (1–38).
- Rondeli, Alexander (2000) «Regional Security Prospects in the Caucasus» i Gary Bertsch, Cassady Craft, Scott Jones & Michael Beck (red.), *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*. London: Routledge (48–58).
- Sakevarishvili, Revaz & Margarita Akhvlediani (2003) «Rose Revolution Sweeps Away Shevardnadze», *Caucasus Reporting Service* (206), 24. november.
- Smith, Sebastian & Margarita Akhvlediani (2004) «Saakashvili Completes His Triumph», *Caucasus Reporting Service* (212), 6. januar.
- Smith, Sebastian & Revaz Sakvarishvili (2004) «Ajaria: Tbilisi in Charge», *Caucasus Reporting Service* (233), 12. mai.
- Socor, Vladimir (2004) «Democratize, Decriminalize, Demilitarize: A Strategy for ending Post-Soviet Separatist Conflicts», *The Wall Street Journal* 14. mai.
- Transparency International (2003) *Corruption Perception Index 2003*. Berlin: Transparency International.
- Tsereteli, Mamuka (2004) «The Political Economy of the Adjarian Crisis», *Central Asia–Caucasus Analyst* 21. april (5–6).
- Zverev, A. (1996) «Ethnic Conflicts in the Caucasus 1988–1994» i Bruno Coppieters (red.) *Contested Borders in the Caucasus*. Brussel: VUB Press (13–72).
- Yunusov, Arif (2000) *Meskhethian Turks: Twice Deported People*. Baku: Institute for Peace and Democracy.